

УДК 332.13

Гіковата Н. К.
Шумська Г. М.

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ МАЛИХ ГРУП ПРИ ВИКЛАДАННІ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ "РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА"

The article is devoted to the problems for students while identifying the factors which determine allocation of domestic industrial enterprises of different branches on the territory of Ukraine. Authors suggested methodical recommendation for carrying out seminars on "Inter-branch complexes and regional characteristics of their development and allocation" theme using small group technology for resolving that problem. Stages of small groups work organization and results of its approbation during seminars on "Regional economics" course are presented in the article.

Трансформація соціально-економічних і політичних умов розвитку суспільства, перехід до ринкових економічних відносин вимагають перебудови та подальшого розвитку системи освіти України. Тому на сучасному етапі перебудови вищої школи питання якісної підготовки майбутніх спеціалістів, які здатні до ініціативної, самостійної професійної діяльності у швидкозмінних соціально-економічних умовах суспільства й виробництва, є особливо важливими. Одним із напрямів удосконалення системи освіти, що веде до поліпшення якості професійних навичок студентів, формування у них творчого мислення, є активізація їх навчально-пізнавальної діяльності, зокрема шляхом використання технології малих груп.

Окремі теоретичні та практичні аспекти використання технологій з активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів у вищих навчальних закладах відобразили у своїх працях такі вітчизняні вчені [1 – 5]: О. Вербицький, Г. Громова, Г. Ковальчук, Л. Пироженко, О. Пометун, Н. Ткачова та ін. Однак ці дослідження потребують подальшого розвитку з метою їх застосування при викладанні економічних навчальних дисциплін у вищих навчальних закладах для підготовки майбутніх спеціалістів з високим рівнем професіоналізму.

Метою статті є обґрунтування доцільності застосування технології малих груп для закріплення теоретичного матеріалу за темою "Міжгалузеві господарські комплекси та регіональні особливості їх розвитку і розміщення" з дисципліни "Регіональна економіка" та здобуття практичних навичок студентами у навчальному процесі.

Аналіз робіт провідних вчених [2; 4] щодо застосування технології малих груп у навчальному процесі показав такі їх переваги:

- 1) підвищення мотивації студентів, оскільки виникає почуття відповідальності перед іншими учасниками;
- 2) підвищення якості прийнятих рішень при виконанні навчального завдання;
- 3) виникнення нового розуміння професійних питань внаслідок обміну думками між студентами;
- 4) здійснення студентами в групі взаємного контролю рівня засвоєння нової інформації;
- 5) розвиток комунікативних навичок студентів;
- 6) виявлення й розвиток організаторських здібностей та професійних якостей учасників малої групи.

Н. Ткачова, доповнюючи наведений вище перелік переваг роботи в малих групах, зазначає, що позитивними аспектами використання цієї технології також є такі [5]:

по-перше, здійснюється закріплення навчального матеріалу на 75%, оскільки завдання на семінарському (практичному) занятті студентами виконується самостійно;

по-друге, створюється сприятливий мікроклімат довірливих стосунків в групі, що забезпечує більш ефективне закріплення навчального матеріалу внаслідок взаємопідтримки та взаємодопомоги між учасниками.

Г. Ковальчук [4] підкреслює, що використання технології малих груп у навчальному процесі сприяє підвищенню ефективності за рахунок синергетичного ефекту всіх інших методів та прийомів діяльності: дискусій, бесід, ігор, аналізу конкретних ситуацій, створення навчальних проектів.

Однак, поряд з перевагами використання технології малих груп у навчальному процесі вищих навчальних закладів слід зазначити, що їй притаманні і деякі недоліки (спеціальна підготовка викладача до проведення заняття, неможливість застосування даної технології у разі самостійної невідповідності студентів за означеними темами або їх небажання працювати в групах тощо).

З метою зменшення негативних моментів пропонується при проведенні семінарських (практичних) занять дотримуватися певних вимог:

1) здійснювати об'єднання студентів у групи за їх бажанням, ураховуючи спільні інтереси, спілкування в аудиторній і позааудиторній час, можливості тривалої спільної навчальної діяльності для вирішення різних типів завдань;

2) необхідно подавати інформацію в навчальному завданні в такому вигляді, щоб кожен учасник групи мав змогу індивідуально з нею ознайомитись і, при необхідності, зробити відповідні помітки;

3) раціонально розподіляти "ролі" між студентами в межах сформованих груп (координатори дій, експерти, керівники груп, секретарі, доповідачі тощо). Як показує досвід, чим повніше представлені ролі в малій групі, тим ефективніша її робота;

4) чітко розподіляти час на проведення того чи іншого етапу організації роботи в малих групах (постановка мети завдання, визначення "ролей" студентів, обговорення результатів тощо);

5) необхідно передбачати можливість відповідного розташування учасників (для підтримки міжособистісних контактів доцільно розміщувати учасників так, щоб вони бачили співрозмовників).

Список перерахованих вище вимог щодо організації роботи в малих групах не є вичерпним і може бути розширений, враховуючи специфіку проведення навчального заняття.

На семінарському занятті з навчальної дисципліни "Регіональна економіка" у Харківському національному економічному університеті здійснено апробацію технології малих груп при визначенні впливу факторів на розміщення підприємств різних міжгалузевих господарських комплексів. За тематикою семінарське заняття призначене визначення впливу факторів на розміщення підприємств різних галузей промисловості.

Зазначена технологія малих груп використовувалася:

по-перше, для полегшення сприйняття студентами навчального матеріалу, поданого на лекційних заняттях;

по-друге, для більш ефективного його закріплення;

по-третє, для оволодіння студентами певними професійними компетенціями (визначення можливої дії сукупності факторів на розміщення підприємств; обґрунтування розміщення підприємств залежно від міжгалузевого господарського комплексу, до якого вони відносяться; аналіз впливу сукупності факторів на розміщення вітчизняних підприємств у різних міжгалузевих господарських комплексах; оптимізація вибору на цій основі розміщення підприємств по території України).

Загальний час роботи студентів у малих групах на семінарському занятті з дисципліни "Регіональна економіка" склав 75 – 90 хвилин.

Для досягнення максимального ефекту на семінарському занятті студентам доцільно самостійно підготуватися до його проведення (повторне ознайомлення з текстом лекцій за відповідною темою, пошук і опрацювання допоміжного матеріалу з додаткових джерел літератури).

Основні етапи організації роботи малих груп на зазначеному семінарському занятті з навчальної дисципліни "Регіональна економіка":

I. Підготовчий етап. На цьому етапі здійснюється об'єднання студентів у шість груп (шість міжгалузевих господарських комплексів – металургійний, паливно-енергетичний, машинобудівний, хімічний, агропромисловий і транспортний) по 2 – 3 особи за їх власними принципами й перевагами. Тривалість підготовчого етапу – 5 хвилин.

II. Інформаційно-ознайомлювальний етап.

1. Визначення цілей і завдань навчального завдання, надання інформації для подальшого опрацювання (роздатковий матеріал у вигляді тексту-опису, статистичних даних тощо). Важливим аспектом при цьому є чітка постановка цілей і завдань роботи та їх достатнє обґрунтування. Це спонукає студентів до наукового пошуку та встановлення змістовно-логічних зв'язків нової інформації з раніше вивченим теоретичним матеріалом. Тривалість – 8 – 10 хвилин.

2. Ознайомлення студентів з пред'явленою інформацією, її первинне осмислення. Студенти мають виконати завдання так, щоб кожна мала група отримала конкретний матеріалізований результат роботи. Для наочності цього результату пропонується заповнення такої форми (табл. 1), в якій по вертикалі представлені фактори, що впливають на розміщення підприємств різних міжгалузевих господарських комплексів (тема "Закономірності, принципи і фактори розміщення продуктивних сил та формування економіки регіонів"), а по горизонталі – самі міжгалузеві господарські комплекси, які аналізуються.

Таблиця 1

Форма представлення результатів визначення впливу факторів на розміщення підприємств різних міжгалузевих господарських комплексів України

№ з/п	Міжгалузеві господарські комплекси Ф фактори	Паливно-енергетичний комплекс	Машинобудування	Хімічна промисловість	Агро-промисловий комплекс	Транспортний комплекс	Металургійний комплекс
1	Сировинний фактор						
2	Паливно-енергетичний фактор						
3	Водний фактор						
4	Фактор робочої сили						
5	Споживчий фактор						
6	Транспортний фактор						
7	Фактор науково-технічного прогресу						
8	Фактор ринкової кон'юнктури						
9	Фактор економіко-географічного положення						

Шкала сили впливу факторів:

- 1 – суттєво впливає
- 2 – несуттєво впливає
- 3 – суттєво не впливає

На перетині рядків і стовпчиків табл. 1 необхідно, відповідно до шкали (нижче табл. 1), присвоїти відповідний бал. Цей бал відповідатиме силі впливу певного фактора на розміщення підприємств окремого міжгалузевого господарського комплексу.

Кожній малій групі надається можливість проаналізувати вплив сукупності факторів на розміщення підприємств окремого міжгалузевого господарського комплексу.

Побудова зазначеної форми табл. 1 дасть змогу в подальшому зіставляти, порівнювати, аналізувати та удосконалювати результати роботи всіх малих груп. Залежно від готовності групи до даного виду роботи й рівня складності наданої інформації виділяється 8 – 10 хвилин.

3. Здійснення розподілу "ролей" учасників малих груп, яке ґрунтується на особистісних і умовно-професійних якостях студентів (тривалість – 8 – 10 хвилин):

координатор дій, консультант (викладач): зачитує завдання груп, організовує порядок виконання, пропонує учасникам груп висловитись по черзі, визначає доповідача, заохочує групи до роботи, підсумовує роботу груп;

експерти (студенти, які визначилися як найбільш активні та обізнані в даному навчальному матеріалі) – 2 – 3 особи: стежать за часом, заохочують групи до роботи, допомагають викладачу оцінювати результати роботи груп;

секретарі (6 осіб – по 1 особі в кожній групі, які одночасно є її членами): ведуть коротко і розбірливо записи результатів роботи своєї групи, висловлюють власну думку при підсумовуванні результатів, допомагають доповідачу;

керівники груп (6 осіб – по 1 особі в кожній групі, які одночасно є її членами): організовують роботу своєї групи, координують її діяльність;

доповідачі (6 осіб – по 1 особі в кожній групі, які одночасно є її членами): чітко висловлюють думку, до якої дійшла група; доповідають про результати роботи групи.

4. При необхідності викладачем уточнюється та доповнюється подана первинна інформація (відповідь – запитання студентів, обмін думками з даної теми для раціоналізації подальших дій відповідно до мети роботи) – 5 хвилин.

III. Етап обговорення всередині малих груп.

1. Викладач ще раз нагадує завдання, яке необхідно виконати (тривалість – 2 – 5 хвилин).

2. Відбувається безпосереднє вирішення поставленого завдання на основі аналізу первинної інформації та запропонованого роздаткового матеріалу. Це супроводжується обміном досвідом, знаннями, взаємним навчанням та взаємопідтримкою учасників малої групи відповідно до обраних ролей. Основною функцією цього етапу є безпосереднє закріплення матеріалу: в процесі спільних обговорень більш підготовлені студенти пояснюють складний матеріал менш підготовленим. При цьому перші самостійно його переосмислюють, ліквідуючи незрозумілі моменти, а другі – намагаються більш докладно розібратися в прослуханому матеріалі. Викладач повинен виступити в ролі консультанта, помічника, але він не повинен критикувати методи вирішення завдання студентами. Поряд з викладачем спостерігають та втягуються в обговорення й експерти. Тривалість – 12 – 15 хвилин.

IV. Етап реалізації завдання. На цьому етапі викладач спонукає студентів до завершення роботи над завданням, вироблення спільного рішення та його презентації. Студенти повинні виокремити результати обговорень та презентувати їх. На цьому етапі студенти заповнюють форму, запропоновану у табл. 1.

На семінарському занятті з дисципліни "Регіональна економіка" студентами було представлено такі підсумки роботи в малих групах (табл. 2). Тривалість етапу реалізації завдання – 12 – 15 хвилин.

Таблиця 2

Результати роботи студентів в малих групах щодо визначення впливу факторів на розміщення підприємств різних міжгалузевих господарських комплексів України

№ з/п	Міжгалузеві господарські комплекси Ф фактори	Паливно-енергетичний комплекс	Машинобудування	Хімічна промисловість	Агро-промисловий комплекс	Транспортний комплекс	Металургійний комплекс
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Сировинний фактор	1	2	1	1	1	1
2	Паливно-енергетичний фактор	3 – для ГЕС 1 – для ін.	2	1	1	1	1
3	Водний фактор	1 – для ГЕС 3 – для ін.	3	1	3	3	1

Закінчення табл. 2

1	2	3	4	5	6	7	8
4	Фактор робочої сили	3	1	1	1	1	3
5	Споживчий фактор	1 – для електроенергетики 2 – для ін.	1	1	1	1	2
6	Транспортний фактор	3	2	2	1	2	3
7	Фактор науково-технічного прогресу	2	1	1	1	1	1
8	Фактор ринкової кон'юнктури	1	1	3	1	1	1
9	Фактор економіко-географічного положення	2	1	1	1	1	2

УДК 005.32:005.57

Седова Л. Н.
Дубровная И. В.

АРГУМЕНТАЦИЯ КАК НЕОТЪЕМЛЕМАЯ ЧАСТЬ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ

The topical character of argumentation methods application in the process of speaking is grounded; the practical recommendations for using them during the preparation of scientific reports and speeches are elaborated in the article.

Общение – искусство, в котором правила не более, чем руководство к действию.

Сила аргументов не в числе, а в их весомости

V. Завершальний етап (тривалість етапу – 10 хвилин). У кінці роботи малих груп доцільно дати студентам деякий час на обмін враженнями про свою роботу. На цьому етапі викладач підсумовує результати роботи студентів, підкреслює позитивні та негативні моменти. Поряд з цим, викладач може запитати студентів, як вони оцінюють ефективність їх діяльності на даному занятті (найбільш доцільно запропонувати студентам зробити це в письмовій формі протягом 5 хвилин).

У кінці проведення семінарського завдання з навчальної дисципліни "Регіональна економіка" було проведено письмове опитування студентів про результати своєї участі в роботі малих груп. У процесі обробки результатів опитування виявлено, що використання технології малих груп підвищило ефективність закріплення навчального матеріалу та здобуття певних професійних навичок щодо визначення впливу факторів на розміщення підприємств у різних міжгалузевих господарських комплексах.

Так, 55% студентів відповіли, що "групова робота сприяє отриманню оптимальних результатів", 20% студентів відповіли, що "спільна робота покращує сприйняття та закріплення навчального матеріалу", 15% студентів зазначили, що "у роботі малих груп бере участь кожен учасник, тому можна навчитися працювати в команді і приймати спільні рішення", а 10% студентів відповіли, що "вони є прихильниками більш традиційних методів навчання, їм краще було б закріпити навчальний матеріал у більш спокійній обстановці, без обмеження часу".

Таким чином, запропонована форма проведення семінарських занять з навчальної дисципліни "Регіональна економіка" – робота в малих групах – сприяє активізації творчої активності та поглибленому засвоєнню студентами матеріалу основних розділів дисципліни, набуттю навичок застосування теоретичних положень для вирішення практичних завдань. Необхідно відзначити, що впровадження технології малих груп доцільно не тільки за означеною тематикою, а й за іншими темами навчальної дисципліни "Регіональна економіка".

Література: 1. Вербицкий А. А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход: Метод. пособ. – М.: Высшая школа, 1991. – 207 с. 2. Ковальчук Г. О. Активизация навчання в економічній освіті: Навч. посібн. – 2-ге вид., доп. – К.: КНЕУ, 2003. – 298 с. 3. Пометун О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн. / О. Пометун, Л. Пирожено. – К.: А.С.К., 2003. – 192 с. 4. Громова Г. В. Робота в малих групах // Історія та правознавство. – 2007. – №14. – С. 5 – 6. 5. Ткачова Н. О. Загально-методичні основи викладання в системі початкової підготовки співробітників органів внутрішніх справ України: Навч.-метод. посібник / Н. О. Ткачова, В. М. Бесчастний, С. Ц. Гончаров. – Донецьк: ДЮІ, 2006. – 120 с.

Стаття надійшла до редакції
24.03.2009 р.

Характерной приметой современного делового мира выступают оживленные дискуссии, аргументированные выступления и умение отстаивать свою точку зрения в споре.

Значение спора в жизни человека достаточно велико, поскольку именно спор является важным элементом межличностного общения и взаимодействия людей, а также неотъемлемым этапом процедуры принятия любых решений, которые затрагивают их интересы. Сегодня остро стоит вопрос культуры спора, что неразрывно связано с культурой мышления, этическими аспектами общения и, как следствие этого, проблемой уловок в споре [1].

Упоминания об уловках можно встретить и в работах Аристотеля. Эристика (от греческого "эрис" — спор) активно развивалась в Древней Греции в связи с расцветом демократических институтов, предполагавших оживленные и даже бурные споры в политической и судебной практике. Первоначально эристика рассматривалась только как способ поиска истины с помощью диалога, включавшего в себя, в том числе и доброжелательный спор заинтересованных друг в друге собеседников. Она была призвана развивать у людей умение корректно убеждать других в правильности, непротиворечивости и обоснованности высказываемых взглядов, помогающее склонять человека к целесообразному стилю взаимодействия с другими людьми и сотрудничеству с ними. Но постепенно эристика, особенно как практика, стала сводиться к тому, что доминирующей целью в споре стал выигрыш, победа над оппонентом любой ценой, вне зависимости от истины или справедливости [1].

Сегодня созданы все необходимые условия для расцвета эристического искусства по применению или предотвращению манипулятивных и вербальных провокаций оппонента. Именно умение конструктивно общаться с окружающими людьми нередко становится определяющим фактором успеха. Например, в результате исследования [2] было установлено, что успех человека в сфере постоянного делового общения на 85% зависит от его коммуникативной компетентности и лишь на 15% — от его узкой профессиональной подготовки.

К сожалению, на практике мы сталкиваемся с речевой беспомощностью и функциональной безграмотностью руководителей всех уровней, снабженцев, финансистов, преподавателей как, впрочем, и представителей других профессий. Неясное представление особенностей функционирования языка в различных сферах, непознание особенностей устной и письменной форм речи, жанровых особенностей документов и речевых норм широко распространено во всех сферах деловой коммуникации.